

Europadomstolens domar — första kvartalet 2001

Av justitierådet HANS DANELIUS

Europadomstolen har under första kvartalet 2001 meddelat följande domar:¹

1. Kawka mot Polen (dom 9.1.2001)

Frågor om lagligheten av frihetsberövande (artikel 5:1 i konventionen) och rätten att få lagligheten av ett frihetsberövande överprövad av domstol (artikel 5:4 i konventionen)

Den 6 januari 1994 häktades Kawka som misstänkt för dråpförsök. Häktningstiden förlängdes senare genom beslut av domstol till den 30 september 1994. Den 1 september 1994 begärde Kawka att bli försatt på fri fot. Den 20 september 1994 fick han del av åtalet. Hans begäran om frigivning avlogs den 4 oktober 1994 av regiondomstolen i Lodz. Kawka överklagade detta beslut till appellationsdomstolen i Lodz, som avlog överklagandet den 25 oktober 1994.

Vid Europadomstolen gjorde Kawka gällande dels att hans häktning efter den 30 september 1994 inte varit laglig och därför stått i strid med artikel 5:1 i konventionen, dels att hans begäran den 1 september 1994 om frigivning inte hade prövats i ett kontradiktoriskt förfarande, vilket stred mot artikel 5:4 i konventionen.

Europadomstolen konstaterade att det funnits ett beslut om häktning för tiden fram till den 30 september 1994 men att ett nytt sådant beslut inte kommit till stånd förrän den 4 oktober 1994, då regiondomstolen avslagit Kawkas yrkande om frigivning. Under tiden från den 1 till den 4 oktober 1994 hade den enda grunden för häktningen varit åtalet mot Kawka. Under hänvisning till sitt tidigare avgörande i målet Baranowski mot Polen (se SvJT 2000 s. 388 f.) fann Europadomstolen att det i polsk lag inte funnits något klart stöd för att fri-

¹ I denna artikel används följande förkortade beteckningar:

Konventionen = Europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna

Europadomstolen = Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna

Europakommissionen = Europeiska kommissionen för de mänskliga rättigheterna

I artikeln refereras inte avgöranden avseende frågan om kravet i artikel 6:1 i konventionen på ett avgörande inom skäligen tid har respekterats.

Tidigare kvartalsöversikter har varit införda i SvJT 1995 s. 532 ff., 602 ff. och 764 ff., 1996 s. 71 ff., 368 ff., 579 ff. och 773 ff., 1997 s. 42 ff., 378 ff., 553 ff. och 756 ff., 1998 s. 16 ff., 357 ff., 573 ff. och 762 ff., 1999 s. 67 ff., 581 ff., 762 ff. och 912 ff., 2000 s. 75 ff., 359 ff., 558 ff. och 825 ff. samt 2001 s. 43 ff. De viktigaste av de nu refererade domarna kommer att publiceras i Europadomstolens domssamling *European Court of Human Rights, Reports of Judgments and Decisions*, men samtliga domar är redan nu tillgängliga på Internet under adress <http://www.echr.coe.int>.

hetsberövande var tillåtet i denna situation. I anslutning till domen i fallet Baranowski konkluderade Europadomstolen därför att frihetsberövandet från den 1 till den 4 oktober 1994 inte varit lagligt, vilket utgjorde ett brott mot artikel 5:1 i konventionen.

När det gällde artikel 5:4 i konventionen konstaterade Europadomstolen att varken Kawka eller hans försvarare haft rätt att vara närvarande när domstolen den 4 oktober 1994 prövade Kawkas ansökan om frigivning. Däremot hade åklagaren fått framträda inför domstolen vid detta tillfälle. Inte heller hade Kawka eller hans försvarare fått del av den inlägga som åklagaren ingivit i häktningsfrågan, och de hade inte haft möjlighet att bemöta åklagarens argument. Förfarandet hade således inte varit kontradiktoriskt, varför det i detta hänseende förelåg ett brott mot artikel 5:4 i konventionen.

2. Natoli mot Italien (dom 9.1.2001)

Fråga om rätten till respekt för korrespondens (artikel 8 i konventionen)

Natoli, som dömts till livstids fängelse, avtjänade detta straff under en särskilt sträng regim. Bl.a. var all hans korrespondens underkastad censur.

Vid Europadomstolen klagade Natoli över att fängelsemyndigheterna hade kontrollerat hans korrespondens med familjen, med Europakommissionen och med den advokat som företrädde honom vid Europadomstolen.

Europadomstolen konstaterade att kontrollen av Natolis korrespondens i ett första skede hade grundat sig på ett av justitieministern utfärdat dekret och att justitieministern, enligt vad den italienska författningsdomstolen funnit, inte varit behörig att utfärda dessa bestämmelser. Under denna tid hade alltså kontrollen inte haft stöd i lag, varför det förelåg ett brott mot Natolis rätt enligt artikel 8 i konventionen till respekt för sin korrespondens.

När det gällde den följande tidsperioden hade grunden för kontrollen varit en lagbestämmelse, som Europadomstolen i tidigare mål (Domenichini och Calogero Diana, båda mot Italien, se SvJT 1997 s. 51 f.) funnit inte vara tillräckligt tydlig för att uppfylla kraven i artikel 8:2. Inte heller under denna period hade således artikel 8 i konventionen respekterats.

3. Lunari mot Italien (dom 11.1.2001)

4. Tangarelli mot Italien (dom 11.1.2001)

5. P.M. mot Italien (dom 11.1.2001)

Frågor om skydd för äganderätt (artikel 1 i första tilläggsprotokollet till konventionen)

I dessa mål var fråga om ägare till uthyrda lägenheter som, trots att hyresförhållandena upphört genom domstols dom, under flera år inte kunnat få de tidigare hyresgästerna vräkta. Orsaken härtill var viss lagstiftning som av sociala skäl kraftigt begränsade möjligheterna till

vräkning. Liksom i tidigare mål (det vägledande prejudikatet *Immobiliare Saffi mot Italien*, se SvJT 1999 s. 917 ff., samt de efterföljande målen *A.O. mot Italien*, se SvJT 2000 s. 583 f., *G.L. mot Italien*, se SvJT 2000 s. 851 f., och *Palumbo mot Italien*, se SvJT 2001 s. 79) fann Europadomstolen att klagandenas egendomsskydd inte blivit tillräckligt tillgodosett och att artikel 1 i första tilläggsprotokollet därför hade kränkts.

I målen *Lunari* och *P.M.* fann Europadomstolen att även artikel 6:1 i konventionen hade kränkts till följd av dröjsmål med verkställigheten av domstols dom. I målet *P.M.* hade klaganden dessutom gjort gällande att hon utsatts för diskriminering i strid med artikel 14 i konventionen genom att hon behandlats sämre än både sin hyresgäst och andra ägare vilkas våningar inte varit uthyrda när den lagstiftning som medförde hinder för verkställighet trädde i kraft. Europadomstolen fann emellertid dels att *P.M.* och hyresgästen inte befunnit sig i jämförbara situationer, dels att inskränkningarna i möjligheten att vräka hyresgäster varit grundade på sociala skäl, vilka utgjorde en sådan objektiv och rimlig grund som uteslöt diskriminering.

6. N.C. mot Italien (dom 11.1.2001)

Fråga om rätten till ersättning för konventionsstridigt frihetsberövande (artikel 5:5 i konventionen)

N.C. var häktad från den 3 till den 13 november 1993 som misstänkt för ekonomisk brottslighet. Sistnämnda dag ersattes häktningen av husarrest. Den 20 december 1993 frigavs han från husarresten. Han frikändes senare på grund av att åtalet mot honom inte var styrkt.

Vid Europadomstolen klagade *N.C.* över att han enligt italiensk rätt inte kunnat få skadestånd för det enligt hans mening oberättigade frihetsberövandet.

Europadomstolen konstaterade att inte bara häktningen utan också husarresten utgjorde ett frihetsberövande. *N.C.* fick dock anses under hela perioden från den 3 november till den 20 december 1993 ha varit berövad friheten i enlighet med artikel 5:1 i konventionen. Inte heller hade frihetsberövandet varat längre än som var godtagbart enligt artikel 5:3 i konventionen. Eftersom det sålunda inte visats föreligga något brott mot vare sig artikel 5:1 eller artikel 5:3 i konventionen, kunde *N.C.* inte på artikel 5:5 i konventionen grunda någon rätt till skadestånd för frihetsberövandet, varför Europadomstolen konkluderade, med 4 röster mot 3, att artikel 5:5 inte hade kränkts.

7. Platakou mot Grekland (dom 11.1.2001)

Frågor om rätten till en rättvis rättegång (artikel 6:1 i konventionen) och rätten till ersättning för exproprierad egendom (artikel 1 i första tilläggsprotokollet)

Den 18 december 1990 beslöt grekiska staten att exproprierade en fastighet som tillhörde *Foula Platakou*. Den 30 april 1993 tillerkändes

hon av domstolen i Sparti provisorisk ersättning om 30 millioner drachmer. Den 16 juni 1993 begärde hon hos appellationsdomstolen i Nafplion att den slutliga ersättningen skulle bestämmas till 120 millioner drachmer. Hon begärde också att staten skulle få del av detta yrkande genom stämmningsmannen vid en domstol i Athen. Delgivningen skulle enligt gällande regler ske inom sex månader från den 30 april 1993, vilket var den dag då den provisoriska ersättningen fastställdes. Stämmningsmannen iakttog emellertid inte denna tidsfrist utan verkställde delgivningen först den 12 november 1993.

Under tiden hade även staten vänt sig till appellationsdomstolen med en begäran om att ett definitivt ersättningsbelopp skulle fastställas. Denna begäran delgavs Foula Platakou först den 6 april 1994.

Den 29 juni 1994 avvisade appellationsdomstolen både Foula Platakous och statens yrkanden på grund av att tidsfristen om sex månader inte hade respekterats. När det gällde statens begäran konstaterade domstolen emellertid att domstolsferierna från den 1 juli till den 15 september 1993 inte skulle inräknas i tidsfristen om sex månader.

Den 21 juli 1994 vände sig Foula Platakou till Kassationsdomstolen med en begäran om återställande av försutten tid, varvid hon gjorde gällande att hon haft laga förfall på grund av stämmningsmannens försenade delgivning. Hon ingav senare ett intyg från stämmningsmannen, i vilket denne medgav att han av misstag verkställt delgivningen för sent. Hon framhöll vidare att hennes talan, om appellationsdomstolen konsekvent hade tillämpat principen att domstolsferierna inte skulle inräknas i tidsfristen, hade väckts före utgången av sexmånadsfristen.

Den 18 juni 1996 avvisade Kassationsdomstolen Foula Platakous begäran på grund av dels att hon i sitt överklagande inte hade angivit de bevis som hon ville åberopa i fråga om den försenade delgivningen, dels att hon inte hade lidit någon skada av att principen för beräkning av tidsfristen under domstolsferierna inte hade tillämpats på hennes talan, eftersom inte bara hennes utan också statens talan hade avisats på grund av att sexmånadsfristen inte hade respekterats.

Vid Europadomstolen gjorde Foula Platakou gällande att hon i strid med artikel 6:1 i konventionen inte hade haft en rättvis rättegång och att hennes rätt till skydd för sin egendom enligt artikel 1 i första tilläggsprotokollet till konventionen också hade kränkts.

Europadomstolen fann till en början att det var stämmningsmannens fel att Foula Platakou inte fått sin begäran om ett högre ersättningsbelopp prövad av domstol. Stämmningsmannen var en tjänsteman för vilken staten var ansvarig, och Foula Platakou kunde inte lastas för det fel som denne begått. Hon hade grundat sin begäran om återställande av försutten tid på stämmningsmannens försenade delgivning, och hon hade under förfarandet vid Kassationsdomstolen framlagt bevis härom. Att under sådana förhållanden avvisa hennes begäran på grund av att bevisningen inte angivits i själva överklagandet var utom-

ordentligt formalistiskt. Dessutom hade parterna i målet vid appellationsdomstolen behandlats olika på så sätt att domstolsferierna inte inräknats i delgivningsfristen när det gällde statens talan, medan ett annat betraktelsesätt anlagts på Foula Platakous talan. Europadomstolen konstaterade att Foula Platakou hade väckt sin talan inom föreskriven tid under förutsättning att samma princip för beräkning av fristen tillämpades på henne.

Europadomstolen ansåg att Foula Platakou i angivna hänseenden hade på ett oproportionerligt sätt hindrats i sin rätt till domstolsprövning och att principen om parternas likställdhet i processen inte heller hade respekterats. Det förelåg därför ett brott mot artikel 6:1 i konventionen.

När det gällde egendomsskyddet fann Europadomstolen att Foula Platakou hade förebragt tillräcklig bevisning om att hennes fastighet hade haft ett mycket högre värde än det belopp om 30 millioner drachmer som utbetalats till henne. Detta belopp kunde inte anses utgöra en rimlig ersättning, varför det förelåg ett brott även mot artikel 1 i tilläggsprotokollet.

8. Chapman mot Storbritannien (dom 18.1.2001)

9. Coster mot Storbritannien (dom 18.1.2001)

10. Beard mot Storbritannien (dom 18.1.2001)

11. Lee mot Storbritannien (dom 18.1.2001)

12. Jane Smith mot Storbritannien (dom 18.1.2001)

Frågor om rätten till respekt för hemmet (artikel 8 i konventionen) och för egendom (artikel 1 i första tilläggsprotokollet) samt rätten till domstolsprövning (artikel 6 i konventionen)

Klagandena i samtliga dessa mål var personer av zigenisk härkomst som, efter att ha blivit ägare till viss mark, hade förvägrats tillstånd av de lokala myndigheterna att stationera husvagnar för bostadsändamål på marken eller på annat sätt inrätta sina bostäder där. De hade också ålagts att flytta därifrån och i vissa fall dömts till straff för att de ändå stannat kvar där med sina husvagnar.

Europadomstolen prövade först frågan om klagandenas rätt till respekt för sina hem enligt artikel 8 i konventionen hade kränkts, varvid domstolen hänvisade till sitt avgörande i det likartade målet Buckley mot Storbritannien (se SvJT 1996 s. 784 f.). De åtgärder som myndigheterna vidtagit hade varit lagenliga och haft till syfte att skydda miljön och därmed "andras rättigheter" enligt artikel 8:2. Miljöskälen fick också anses ha varit så starka att de måste tillmätas större betydelse än klagandenas intresse av att ha sina bostäder på marken i fråga. Europadomstolen fann därför, med 10 röster mot 7, att det inte förelåg brott mot artikel 8. Det var inte heller fråga om diskriminerande behandling i strid med artikel 14 i konventionen

Med liknande motivering kom Europadomstolen i fyra av målen (Chapman, Coster, Lee och Jane Smith) fram till att ingreppet i kla-

gandenas äganderätt hade varit proportionerligt och att artikel 1 i första tilläggsprotokollet till konventionen inte hade kränkts.

I två av målen (Chapman och Jane Smith) var också fråga om hurvida den prövning som utförts av *High Court* hade varit tillräckligt omfattande för att motsvara kravet på domstolsprövning i artikel 6:1 i konventionen. Vad *High Court* enligt engelsk rätt haft att pröva var om de kritiserade administrativa besluten varit orimliga eller oförnuftiga (*"perverse or irrational"*) eller om de saknat stöd i den bevisning som förebragts eller fattats på grund av ovidkommande hänsyn eller utan att relevanta omständigheter hade beaktats. Denna prövning var enligt Europadomstolens mening tillräckligt omfattande för att uppfylla kravet på domstolsprövning i artikel 6:1 i konventionen, varför det inte heller förelåg något brott mot denna bestämmelse.

I tre av målen (Coster, Lee och Jane Smith) hade klagandena dessutom gjort gällande att deras barn eller barnbarn hade gått miste om skolundervisning till följd av myndigheternas åtgärder. Europadomstolen fann det emellertid inte styrkt att barnens eller barnbarnens situation påverkats på sådant sätt som klagandena påstått och konkluderade att artikel 2 i första tilläggsprotokollet till konventionen inte hade överträtts.

13. Dulas mot Turkiet (dom 30.1.2001)

Frågor om omänsklig eller förnedrande behandling (artikel 3 i konventionen), rätten till respekt för privatliv, familjeliv, hem (artikel 8 i konventionen) och egendom (artikel 1 i första tilläggsprotokollet) samt rätten till ett effektivt rättsmedel (artikel 13 i konventionen)

I detta mål, som gällde förstörelse av hus och egendom i byn Citlibahce i sydöstra Turkiet, hade bevisupptagning företagits av Europakommissionen. Därvid hade följande fakta fastställts.

Den 8 november 1993 kom en grupp gendarmer till Citlibahce för att arrestera Ahmet Cakici, som misstänktes för samröre med PKK. Kort dessförinnan hade PKK bortfört flera personer från byn och sedan dödat dem, och Ahmet Cakici antogs kunna lämna information om denna händelse. Gendarmerna påträffade och arresterade Ahmet Cakici och satte dessutom eld på ett stort antal hus i byn, bl.a. det hus som tillhörde klaganden Zubeyde Dulas. Vid branden förstördes också hennes möbler och annan egendom, varibland skörden av tobak, vete och andra förnödenheter. Liksom andra byinvånare tvingades hon lämna byn och bege sig till Diyarbakir. Sedan hon klagat till Europakommissionen, kallades hon till förhör hos en åklagare.

Europadomstolen konstaterade att Zubeyde Dulas vid den tid som var aktuell i målet var över 70 år gammal, att hennes hem och ägodelar förstörts i hennes åsyn och att hon tvingats lämna den by där hon bott under hela sitt liv. Härigenom hade hon av säkerhetsstyrkorna åsamkats ett så allvarligt lidande att hon måste anses ha behandlats på ett omänskligt sätt. Det förelåg därför enligt Europadomstolens me-

ning ett brott mot artikel 3 i konventionen. Samtidigt utgjorde säkerhetsstyrkornas handlande ett mycket allvarligt och oberättigat ingrepp i Zubeyde Dulas rätt till respekt för sitt privat- och familjeliv och sitt hem samt en allvarlig kränkning av hennes äganderätt, varför Europadomstolen fann att även artikel 8 i konventionen och artikel 1 i första tilläggsprotokollet till konventionen blivit kränkta.

Europadomstolen konstaterade vidare att åklagaren inte föranstallt om någon utredning av vad som inträffat utan hänskjutit ärendet till ett administrativt organ, som inte kunde anses vara fristående i förhållande till de anklagade säkerhetsstyrkorna. Europadomstolens konklusion blev därför att Zubeyde Dulas inte heller haft ett effektivt rättsmedel till sitt förfogande och att artikel 13 i konventionen blivit kränkt.

Slutligen hade de turkiska myndigheterna ställt frågor till Zubeyde Dulas rörande hennes mål vid Europakommissionen, vilket medfört att hon känt sig besvärad och under tryck att återta sin anmälan till kommissionen. Turkiska staten hade därför också brutit mot sin förpliktelse att tillåta henne att fritt utöva sin klagorätt enligt konventionen.

14. Aktas m.fl. mot Turkiet (dom 30.1.2001)²

Fråga om respekt för äganderätten (artikel 1 i första tilläggsprotokollet)

Klagandena ägde mark som exproprierades i samband med ett dammbygge. Ersättningsbeloppet utbetalades till dem med avsevärd försening. Staten betalade under tiden dröjsmålsränta om 30 % per år, medan den årliga inflationen under den aktuella tiden uppgick till 70 %. Under hänvisning till tidigare avgöranden (Akkus mot Turkiet, se SvJT 1997 s. 760 f., och Aka mot Turkiet, se SvJT 1998 s. 784) fann Europadomstolen att klagandena genom dröjsmålet med betalningen hade lidit en ytterligare ekonomisk förlust, som medförde att deras rätt till respekt för äganderätten i artikel 1 i första tilläggsprotokollet till konventionen inte hade respekterats.

15. Vaudelle mot Frankrike (dom 30.1.2001)

Frågor om rätten till en rättvis rättegång (artikel 6:1 i konventionen) och rätten att försvara sig (artikel 6:3 i konventionen)

Genom beslut den 7 november 1994 av en förmynderskapsdomare, *juge des tutelles*, i Paris placerades Vaudelle under godmanskap, *mandat spécial*, varvid hans son utsågs till god man. Den 16 februari 1995 gjordes åtalsanmälan mot Vaudelle för sexuellt ofredande av minderåriga. Han erkände delvis de handlingar som lades honom till last. Den

² Samtidigt med denna dom meddelades 23 andra domar i mål mot Turkiet, vilka avsåg samma fråga (målen Atak m.fl., Baltekin, Mehmet Bilgin m.fl., Saniye Bilgin m.fl., Bozkurt m.fl., Ilhan Buzcu, Nuriye Buzcu, Çalkan m.fl., Çapar, Hamdi Çelebi, Yusuf Çelebi, Çiplak m.fl., Danis, Erol, Göçmen m.fl., Gökgöz, Gökmen m.fl., Ayse Isik m.fl., Yilmaz Isik, Cemile Karabulut m.fl., Sefer Karabulut, Özen och Öztekin). Den 27 februari 2001 meddelades ytterligare en dom av detta slag (målet Ismihan Özel m.fl.).

29 mars 1995 beslöt förmynderskapsdomaren att placera honom under förvaltarskap, *curatelle*, med sonen som förvaltare, *curateur*. I beslutet angavs att Vaudelle till följd av sina nedsatta själsförmögenheter behövde bistånd vid utförande av rättshandlingar och att han var ur stånd att utan hjälp av sin förvaltare föra talan vid domstol.

Den 30 mars 1995 beslöt åklagarmyndigheten i Tours att Vaudelle skulle underkastas en psykiatrisk undersökning, men Vaudelle inställde sig inte hos den läkare som skulle utföra undersökningen.

Vaudelle kallades därefter till huvudförhandling i brottmålet den 19 oktober 1995 vid brottmålsdomstolen, *tribunal correctionnel*, i Tours. Han inställde sig emellertid inte vare sig personligen eller genom ombud. Huvudförhandlingen hölls ändå och ledde till att Vaudelle dömdes till ett fängelsestraff för sexuellt ofredande av minderåriga och ålades att utge skadestånd. Domen delgavs Vaudelle personligen.

Vid Europadomstolen klagade Vaudelle över att hans rätt enligt artikel 6 punkterna 1 och 3 a) i konventionen att försvara sig mot anklagelsen för brott hade kränkts genom det sätt på vilket processen mot honom hade genomförts.

Europadomstolen konstaterade att Vaudelle hade varit anklagad för allvarliga brott och att det hade ansetts finnas skäl att införskaffa en psykiatrisk utredning om honom. Trots att han inte inställt sig till undersökningen och inte heller kommit tillstådes vid huvudförhandlingen i målet, hade brottmålsdomstolen genomfört huvudförhandlingen och dömt honom till fängelse. Eftersom han kort dessförinnan hade ställts under förvaltarskap därför att han ansetts oförmögen att själv utföra rättshandlingar, hade det funnits skäl att ifrågasätta hans förmåga att försvara sig mot anklagelser för brott. Rättegången hade dessutom gällt även hans skadeståndsskyldighet gentemot målsägandena.

Europadomstolen fann att det under de föreliggande omständigheterna hade ålegat brottmålsdomstolen att vidta ytterligare åtgärder för att förmå Vaudelle att underkasta sig en psykiatrisk undersökning och att framträda inför domstolen eller att åtminstone se till att hans intressen tillvaratogs av förvaltaren eller en advokat. Då detta inte skett, hade kraven på en rättvis rättegång inte respekterats, varför det förelåg ett brott mot artikel 6 i konventionen.

16. Tammer mot Estland (dom 6.2.2001)

Fråga om yttrandefrihet (artikel 10 i konventionen)

Vilja Laanaru var assistent till den estniska politikern Edgar Savisaar och födde ett barn, till vilket Savisaar var far. Hon anförtrodde åt sina föräldrar att ta hand om barnet. Savisaar var vid denna tidpunkt fortfarande gift med en annan kvinna, men han gifte senare om sig med Vilja Laanaru.

När Vilja Laanaru ville skriva sina memoarer, anlätade hon först journalisten Russak som spökskrivare. Det uppkom emellertid me-

ningsskiljaktigheter mellan henne och Russak, varför deras samarbete avbröts.

Tammer var journalist och utgivare av den estniska tidningen *Postimees*. I denna tidning publicerade han en intervju med Russak, som besvarade vissa frågor om Vilja Laanaru. I sina frågor till Russak hade Tammer hänvisat till Vilja Laanaru med användande av vissa nedsättande estniska beteckningar för den som förstör en annan persons äktenskap och för en olämplig mor som överger sitt barn. Med anledning härav stämde Vilja Laanaru Tammer för ärekränkning. Stadsdomstolen i Tallinn fällde honom till ansvar och dömde honom till böter. Domen fastställdes av appellationsdomstolen i Tallinn. Även den estniska högsta domstolen, som avgjorde målet i sista instans, fann att de uttryck som Tammer använt var kränkande för Vilja Laanaru och ogillade Tammers överklagande av appellationsdomstolens dom.

Vid Europadomstolen gjorde Tammer gällande att domen mot honom stred mot hans enligt artikel 10 i konventionen garanterade yttrandefrihet.

Europadomstolen konstaterade att den fällande domen mot Tammer utgjorde ett ingrepp i dennes yttrandefrihet samt att detta ingrepp hade stöd i estnisk lag och tjänade det enligt artikel 10:2 i konventionen legitima ändamålet att skydda annans goda namn och rättigheter. Frågan var emellertid om ingreppet var proportionerligt och därmed nödvändigt i ett demokratiskt samhälle.

I detta hänseende accepterade Europadomstolen att de uttryck som Tammer använt om Vilja Laanaru varit kränkande och att de inte kunde försvaras med att de gällt frågor som var av vikt för en större allmänhet eller som eljest var av allmänt intresse. Staten fick dessutom anses ha en viss frihet (*margin of appreciation*) att bestämma hur gränserna för det straffbara området skulle dras, och det straff som ådömts Tammer var endast ett lindrigt bötesstraff. Ingreppet i Tammers yttrandefrihet var därför proportionerligt och kunde anses nödvändigt i ett demokratiskt samhälle. Något brott mot artikel 10 i konventionen förelåg således inte.

17. Beer mot Österrike (dom 6.2.2001)

Fråga om rätten till en rättvis rättegång (artikel 6:1 i konventionen)

Gertrude Beer arbetade som sjuksköterska vid ett sjukhus. Hon instämde sin arbetsgivare till Arbets- och socialdomstolen, *Arbeits- und Sozialgericht*, i Wien med yrkande om upphävande av ett beslut om att hon skulle förflyttas från en avdelning på sjukhuset till en annan. Domstolen biföll detta yrkande och ålade arbetsgivaren att betala hennes rättegångskostnader. Arbetsgivaren överklagade kostnadsbeslutet till appellationsdomstolen, *Oberlandesgericht*, i Wien under påstående att kostnaderna inte hade beräknats på ett riktigt sätt. Appellationsdomstolen, som inte delgav överklagandet med Gertrude Beer,

biföll överklagandet och ålade arbetsgivaren att utge ersättning för rättegångskostnader med ett lägre belopp.

Vid Europadomstolen klagade Gertrude Beer över att hon inte hade fått del av arbetsgivarens överklagande och därmed inte heller fått möjlighet att reagera däremot. Hon gjorde gällande att detta utgjorde ett brott mot artikel 6:1 i konventionen.

Europadomstolen behandlade först frågan om artikel 6:1 i konventionen var tillämplig i detta fall. Domstolen konstaterade att appellationsdomstolen haft att fastställa rättegångskostnader i en arbetstvist som gällt civila rättigheter och skyldigheter och fann, i anslutning till ett tidigare avgörande (målet Robins mot Storbritannien, se SvJT 1997 s. 768 f.), att artikel 6:1 var tillämplig även i kostnadsdelen.

Europadomstolen fann vidare att appellationsdomstolens underlåtenhet att delge Gertrude Beer arbetsgivarens överklagande och att ge henne möjlighet att bemöta överklagandet stred mot principerna för ett kontradiktoriskt förfarande och utgjorde ett brott mot artikel 6:1 i konventionen.

18. Wilkinson och Allen mot Storbritannien (dom 6.2.2001)

Fråga om rätten till en rättvis rättegång inför en oavhängig och opartisk domstol (artikel 6:1 i konventionen)

Medan Wilkinson och Allen tjänstgjorde i armén, åtalades de vid lokala militärdomstolar, *district courts-martial*, Wilkinson för rymning och Allen för narkotikabrott. De dömdes av dessa domstolar till fängelsestraff. Vid Europadomstolen klagade de över att de i strid med artikel 6:1 i konventionen inte hade fått en rättvis rättegång inför en oavhängig och opartisk domstol.

Europadomstolen erinrade om tidigare avgöranden i vilka den funnit att brittiska militärdomstolar inte uppfyllde kraven på oavhängighet och opartiskhet till följd av de centrala uppgifter i förfarandet som ankom på en *convening officer*. Denne var knuten till åklagarmyndigheterna men hade samtidigt en överordnad position i förhållande till vissa medlemmar av domstolen, och i hans uppgifter ingick dessutom att vara *confirming officer*, vilket innebar att domstolens domar skulle fastställas av honom (målen Findlay mot Storbritannien, se SvJT 1997 s. 386 f., Coyne mot Storbritannien, se SvJT 1997 s. 770, och Cable m.fl. mot Storbritannien, se SvJT 1999 s. 589). Liksom i dessa tidigare mål fann Europadomstolen att Wilkinson och Allen inte hade dömts av oavhängiga och opartiska domstolar, vilket medförde att dessa domstolar inte heller hade kunnat bereda dem en rättvis rättegång. Europadomstolen konkluderade att artikel 6:1 i konventionen hade kränkts.

19. Bensaid mot Storbritannien (dom 6.2.2001)

Frågor om omänsklig eller förnedrande behandling (artikel 3 i konventionen), rätten till respekt för privatlivet (artikel 8 i konventionen) och rätten till ett effektivt rättsmedel (artikel 13 i konventionen)

Bensaid var en algerisk medborgare som med kortare avbrott vistats i Storbritannien från 1989 fram till 1997, då beslut fattades om att han inte längre skulle få stanna i landet. Bensaid led av psykisk sjukdom och gjorde gällande att han i Algeriet inte kunde få den vård han behövde och att hans sjukdom därför skulle förvärras om han återvände dit. Han hävdade dessutom att förhållandena i den del av Algeriet varifrån han kom var så oroliga och att det där förekom våld i så stor utsträckning att även detta skulle menligt påverka hans möjligheter att få vård för sin sjukdom. Han begärde att det administrativa beslut varigenom han förvägrats fortsatt uppehållstillstånd skulle omprövas genom s.k. *judicial review* och upphävas av domstol. I ett utförligt motiverat beslut fann *Court of Appeal* att det administrativa beslutet inte kunde anses vara så svagt grundat att det fanns skäl för domstol att upphäva det.

Vid Europadomstolen klagade Bensaid över att hans utvisning till Algeriet skulle strida dels mot förbudet mot omänsklig och förnedrande behandling i artikel 3 i konventionen, dels mot hans rätt enligt artikel 8 i konventionen till respekt för privatlivet. Han gjorde dessutom gällande att han i strid med artikel 13 i konventionen inte hade haft ett effektivt rättsmedel till sitt förfogande.

Europadomstolen konstaterade att de läkemedel som Bensaid använde var tillgängliga i Algeriet och att även den vård som han behövde kunde tillhandahållas där. Att hans levnadsförhållanden i Algeriet inte skulle bli lika goda som i Storbritannien kunde inte vara avgörande vid bedömningen. Det kunde enligt Europadomstolens mening inte anses visat att det fanns en reell risk för att Bensaid genom att överföras till Algeriet skulle utsättas för omänsklig eller förnedrande behandling. Hans överförande dit skulle därför inte utgöra ett brott mot artikel 3 i konventionen.

Inte heller fann Europadomstolen att Bensaid's överförande till Algeriet skulle kränka hans genom artikel 8 i konventionen skyddade rätt till respekt för privatlivet. Även om åtgärden skulle ses som ett ingrepp i denna rätt, fick ingreppet anses försvarligt enligt artikel 8:2, eftersom det hade stöd i lag, syftade till att skydda Storbritanniens ekonomiska välbefinnande och till att förebygga oordning och brott samt dessutom kunde anses nödvändigt i ett demokratiskt samhälle för att tillgodose dessa ändamål.

När det gällde artikel 13 i konventionen fann Europadomstolen, under hänvisning till sina avgöranden i fallen *Vilvarajah m.fl. mot Storbritannien* (se SvJT 1994 s. 377 f.) och *Soering mot Storbritannien* (se SvJT 1991 s. 324) att *judicial review proceedings* var ett effektivt rättsmedel när det gällde påståenden att utvisning eller utlämning

stred mot artikel 3 i konventionen på grund av de risker som den utvisade eller utlämnade skulle löpa i destinationslandet. Artikel 13 hade därför inte kränkts.

20. Garcia Alva mot Tyskland (dom 13.2.2001)

21. Lietzow mot Tyskland (dom 13.2.2001)

22. Schöps mot Tyskland (dom 13.2.2001)

Frågor om rätten att få lagligheten av frihetsberövanden överprövad av domstol (artikel 5:4 i konventionen)

Dessa tre mål gällde alla rätten för den som är häktad att ta del av sådant utredningsmaterial som ligger till grund för häktningen.

Garcia Alva häktades som misstänkt för narkotikabrott. Han förnekade brott och begärde att bli frigiven. För detta ändamål önskade hans försvarare få del av aktmaterialet. Åklagaren överlämnade kopior av vissa dokument men vägrade honom att läsa bl.a. de utsagor som gjorts av en viss K och som utgjorde en viktig del av bevisningen mot honom. Som skäl uppgavs att utredningens syfte skulle motverkas av att allt materialet lämnades ut. Hela utredningsmaterialet var däremot tillgängligt för de domstolar som avslog Garcia Alvas begäran om frigivning.

Lietzow häktades som misstänkt för bedrägeri och mutbrott. Hans försvarare begärde att få tillgång till utsagor som avgivits av N och W, eftersom häktningsbeslutet innehöll en hänvisning till dessa utsagor. Denna begäran avslogs med motiveringen att bifall till Lietzows begäran skulle motverka syftet med den pågående undersökningen. De domstolar som behandlade frågan om Lietzows fortsatta häktning hade däremot tillgång till hela utredningsmaterialet.

Schöps häktades som misstänkt för bl.a. bedrägeri och narkotikabrott. Hans försvarare begärde att få se aktmaterialet men fick avslag på denna begäran, eftersom det ansågs kunna skada utredningen om materialet lämnades ut till Schöps. Detta material var däremot tillgängligt för de domstolar som fattade beslut om fortsatt häktning.

Frågan i dessa tre mål var om det förelåg brott mot de häktades rätt enligt artikel 5:4 i konventionen att få lagligheten av frihetsberövandet överprövad av domstol.

Europadomstolen framhöll att förfarandet för överprövning av ett frihetsberövandes laglighet, för att kunna godtas enligt artikel 5:4 i konventionen, i princip skall vara kontradiktoriskt och tillgodose andra krav på ett rättvist förfarande. I de aktuella fallen hade däremot visst material, som var av betydelse för bedömningen av häktningen, varit tillgängligt för åklagaren och domstolen men inte för den häktade, som därigenom befann sig i ett processuellt underläge. Visserligen kunde, framhöll Europadomstolen, utredningens behov tala för en viss sekretess, men det måste ändå krävas att information som är väsentlig för bedömningen av frihetsberövandets laglighet görs till-

gänglig i lämplig form för den häktades försvarare. Det förelåg därför i alla tre fallen ett brott mot artikel 5:4 i konventionen.

23. Krombach mot Frankrike (dom 13.2.2001)

Frågor om rätten till en rättvis rättegång (artikel 6:1 i konventionen), rätten att försvara sig genom advokat (artikel 6:3 c) i konventionen) och rätten att överklaga straffdom (artikel 2 i sjunde tilläggsprotokollet)

Krombach åtalades för misshandel med dödlig utgång vid *cour d'assises* i Paris. Han inställde sig inte till rättegången men var företrädd av advokater. Dessa begärde att få representera Krombach i dennes frånvaro och att få framföra ett antal invändningar av rättslig art mot åtalet. Domstolen vägrade att gå med på detta under hänvisning till en regel i straffprocesslagen, enligt vilken den tilltalade som är frånvarande ("*contumax*") inte heller får representeras av advokat. Krombach dömdes härefter i sin utevaro ("*arrêt par contumace*") till 15 års fängelse för misshandel som orsakat döden utan att det förelegat avsikt att döda. I en separat dom förpliktade domstolen Krombach att betala skadestånd.

Krombach begärde att få överklaga straffdomen till Kassationsdomstolen, *Cour de cassation*, men överklagandet avisades under hänvisning till en bestämmelse i straffprocesslagen, enligt vilken den som dömts genom utevarodöm inte har rätt att överklaga denna dom till Kassationsdomstolen.

Krombach gjorde vid Europadomstolen gällande att han inte fått en rättvis rättegång och inte tillåtits försvara sig, på sätt som förutsätts i artikel 6 punkterna 1 och 3 c) i konventionen, samt att han inte heller haft möjlighet att överklaga straffdomen, vilket han hade rätt till enligt artikel 2 i sjunde tilläggsprotokollet till konventionen.

I anslutning till tidigare avgöranden (senast målet Van Geyseghem mot Belgien, se SvJT 1999 s. 582 f.) framhöll Europadomstolen att rätten att försvara sig genom advokat är ett grundläggande element i en rättvis rättegång och att den tilltalade inte förlorar denna rätt genom att själv utebli från rättegången. Genom att Krombachs advokater inte tillåtits försvara sin huvudman vid rättegången och inte ens fått företräda honom i skadestandsfrågan hade Krombachs rättigheter enligt artikel 6:1 i förening med artikel 6:3 c) i konventionen kränkts.

Europadomstolen konstaterade vidare att Krombach, som inte hade kunnat försvara sig under rättegången vid *cour d'assises*, inte heller hade haft möjlighet att överklaga domen till Kassationsdomstolen på grund av att han uteblivit från rättegången i första instans. Han hade därför inte kunnat få Kassationsdomstolen att pröva om den lägre domstolens vägran att tillåta advokaterna att medverka i rättegången varit laglig. Europadomstolen fann detta strida mot Krombachs rätt enligt artikel 2 i sjunde tilläggsprotokollet till omprövning i högre instans av den fällande domen.

24. Gombert och Gochgarian mot Frankrike (dom 13.2.2001)**25. Richet mot Frankrike (dom 13.2.2001)****26. Szeloch mot Polen (dom 22.2.2001)****27. Bouchet mot Frankrike (dom 20.3.2001)***Frågor om häktningstids längd (artikel 5:3 i konventionen)*

Alla dessa mål gällde frågan om klagandena hållits häktade under så lång tid att kravet i artikel 5:3 i konventionen på rättegång inom skälig tid eller frigivning i avbidan på rättegång inte respekterats.

I de första tre målen (Gombert och Gochgarian mot Frankrike, Richet mot Frankrike och Szeloch mot Polen) hade klagandena alla varit häktade mellan fyra och fem år. När det gällde Szeloch hänförde sig emellertid endast tre år och omkring sju månader av den totala häktningstiden till tiden efter det att Polen erkänt den enskilda klagorätten enligt konventionen. I samtliga dessa fall fann Europadomstolen att häktningstiderna varit längre än som var förenligt med artikel 5:3, varför det förelåg brott mot denna bestämmelse.

En motsatt slutsats drogs i fallet Bouchet, där häktningstiden uppgick till drygt 17 månader. Med 4 röster mot 3 fann Europadomstolen att denna häktningstid med hänsyn till omständigheterna kunde tolereras och att det därför inte var fråga om ett brott mot artikel 5:3 i konventionen. Härav följde att Bouchet inte heller kunde ställa anspråk på skadestånd för frihetsberövandet enligt artikel 5:5 i konventionen.

28. Ezzouhdi mot Frankrike (dom 13.2.2001)*Fråga om rätten till respekt för privat- och familjeliv (artikel 8 i konventionen)*

Ezzouhdi var en marockansk medborgare som hade bott i Frankrike sedan han var fem år gammal. Han var ogift och hade inga barn. Hans närmaste anhöriga var hans syskon och hans mor, som alla bodde i Frankrike. Ezzouhdi dömdes i Frankrike för diverse brott. Bl.a. dömdes appellationsdomstolen, *cour d'appel*, i Lyon honom i februari 1998 för narkotikabrott till två års fängelse och förbud mot fortsatt bosättning i Frankrike. I mars 1999 beslöt vederbörande prefekt att han skulle utvisas till Marocko.

Vid Europadomstolen gjorde Ezzouhdi gällande att förbudet mot hans fortsatta bosättning i Frankrike kränkte hans rätt enligt artikel 8 i konventionen till respekt för privat- och familjeliv.

Europadomstolen fann att det med hänsyn till Ezzouhdiss starka anknytning till Frankrike och hans familjeförhållanden var fråga om ett ingrepp i hans genom artikel 8 i konventionen skyddade rätt till respekt för privat- och familjelivet. Frågan var om detta ingrepp omfattades av artikel 8:2.

I detta hänseende konstaterade Europadomstolen att ingreppet grundade sig på fransk lag och tjänade de enligt artikel 8:2 i konventionen legitima ändamålen att skydda allmän ordning och hälsa och att förhindra brott. Med hänsyn till att Ezzouhdi hade mycket starka

band med Frankrike och saknade verklig anknytning till sitt medborgarskapsland Marocko samt till att de brott han begått inte var sådana att han kunde anses utgöra ett allvarligt hot mot allmän ordning fann Europadomstolen att förbudet mot hans fortsatta bosättning i Frankrike var en oproportionerlig åtgärd som därför stod i strid med artikel 8 i konventionen.

29. Pialopoulos m.fl. mot Grekland (dom 15.2.2001)

Frågor om respekt för egendom (artikel 1 i första tilläggsprotokollet) och rätten till en rättvis rättegång (artikel 6:1 i konventionen)

Klagandena i detta mål förvärvade i februari 1987 ett markområde i Neo Psihiko i Attika och ansökte samma månad om tillstånd att bygga ett shoppingcenter på marken. Härefter följde långvariga och komplicerade förfaranden inför myndigheter och domstolar, vilka fortgick ännu när Europadomstolen meddelade sin dom i februari 2001. I korthet medförde de olika procedurerna följande konsekvenser för klagandena.

Alltsedan juni 1987 gällde i princip ett förbud mot kommersiell bebyggelse i den aktuella regionen, men klagandena kunde till en början inte få besked om huruvida byggnadsförbudet omfattade deras mark. Från den 13 september 1987 till den 1 mars 1988 fanns det emellertid ett byggnadsförbud som gällde klagandenas mark. Den 1 mars 1988 exproprierades deras mark, varefter ett ersättningsbelopp fastställdes. Detta belopp utbetalades emellertid inte till klagandena. Den 21 maj 1990 utfärdade prefekten i östra Attika en ny stadsplan som tolkades som ett nytt beslut om expropriation av klagandenas fastighet. Eftersom den expropriationsersättning som hänförde sig till det första expropriationsbeslutet inte utbetalats, beslöt en domstol i Athen den 8 november 1991 att detta beslut skulle upphävas. Någon expropriationsersättning betalades inte heller med anledning av beslutet den 21 maj 1990. Däremot gjordes nya framställningar om expropriation av marken. Den 16 mars 1998 angav planmyndigheterna att prefektens beslut den 21 maj 1990 innebar att klagandenas mark hade exproprierats och att det nu måste bestämmas vem som skulle betala expropriationsersättningen.

Europadomstolen fann sig böra pröva om de åtgärder som vidtagits stred mot första meningen i första stycket av artikel 1 i första tilläggsprotokollet till konventionen, enligt vilken envar skall ha rätt till respekt för sin egendom. Klagandena hade inte sedan 1987 kunnat använda sin mark, och de hade inte heller fått någon ekonomisk ersättning. Europadomstolen fann att det inte förelåg en rimlig balans mellan det allmänna intresset och klagandenas intresse av skydd för sin egendom och att artikel 1 i första tilläggsprotokollet därför hade kränkts.

Europadomstolen fann vidare att de administrativa myndigheterna inte hade rättat sig efter ett domstolsbeslut, som ålade dem att for-

mellt återkalla det första expropriationsbeslutet avseende klagandenas egendom. Detta utgjorde enligt Europadomstolens mening ett brott mot artikel 6:1 i konventionen.

30. Çiçek mot Turkiet (dom 27.2.2001)

Frågor om rätten till liv (artikel 2 i konventionen), tortyr och omänsklig eller förnedrande behandling (artikel 3 i konventionen), lagligheten av ett frihetsberövande (artikel 5 i konventionen) och rätten till ett effektivt rättsmedel (artikel 13 i konventionen)

Hamsa Çiçek, som bodde i byn Dernek i sydöstra Turkiet, hade två söner, Tahsin och Ali Ihsan, samt en sonson, Cayan, vilka alla har försvunnit utan att det klarlagts vad som hänt med dem. Enligt Hamsa Çiçek hade gendarmer den 10 maj 1994 bortfört hennes söner från byn till en skola där de misshandlats och där spåren efter dem upphörde. Hennes sonson hade den 27 maj 1994 bortförts av säkerhetsstyrkor och sedan inte återvänt. Turkiska regeringen förnekade att säkerhetsstyrkor varit inblandade i försvinnandena.

Sedan Hamsa Çiçek klagat över försvinnandena till Europakommissionen, gjordes en bevisupptagning av medlemmar av denna kommission. Europadomstolen har byggt sina slutsatser om de faktiska omständigheterna på vad som framkommit genom denna bevisupptagning. Bl.a. fann Europadomstolen det visat att Tahsin och Ali Ihsan hade bortförts av säkerhetsstyrkor och hållits i förvar i en skola. Där emot fann Europadomstolen det inte visat att säkerhetsstyrkor varit inblandade i Cayans försvinnande, varför något brott mot konventionen inte visats föreligga med avseende på honom.

När det gällde Tahsin och Ali Ihsan konstaterade Europadomstolen att inga upplysningar om deras vistelseort hade kommit fram under en period om sex och ett halvt år. Europadomstolen ansåg på grund härav att de måste antas vara döda och konstaterade att de dött efter att ha berövats friheten av säkerhetsstyrkorna. Detta medförde att staten fick anses ansvarig för deras död. Ingen förklaring till dödsfallen hade lämnats, varför Europadomstolen konkluderade att rätten till liv enligt artikel 2 i konventionen blivit kränkt. Dessutom hade de turkiska myndigheternas utredning om vad som hänt Tahsin och Ali Ihsan varit senfärdig och bristfällig, varför artikel 2 i konventionen hade kränkts även i detta hänseende.

Eftersom det var okänt vad som hänt Tahsin och Ali Ihsan efter det att de tagits i förvar, fanns inte något övertygande bevis om att de behandlats i strid med artikel 3 i konventionen, som förbjuder tortyr och omänsklig eller förnedrande behandling, och det förelåg därför inte något brott mot denna artikel med avseende på de två försvunna männen. Däremot var styrkt att dessa varit berövade friheten utan att detta förhållande erkänts utåt, vilket medfört att de helt saknat det rättsskydd som artikel 5 i konventionen är avsedd att ge vid frihetsberövanden. Det förelåg därför ett brott mot artikel 5.

Vidare hade Hamsa Çiçek själv åsamkats ett svårt lidande genom att myndigheterna inte gjort någon seriös utredning om vad som hänt hennes två söner och genom att hon under sex år hållits i ovisshet om deras öden. Europadomstolen fann därför att hon behandlats på ett sätt som utgjorde omänsklig eller förnedrande behandling och kränkte hennes rätt enligt artikel 3 i konventionen. Avsaknaden av en effektiv utredning om sönerns försvinnande medförde också att hennes rätt enligt artikel 13 i konventionen till ett effektivt rättsmedel hade kränkts.

31. Ecer och Zeyrek mot Turkiet (dom 27.2.2001)

Fråga om den straffrättsliga legalitetsprincipen (artikel 7 i konventionen)

I oktober 1993 åtalades Ecer och Zeyrek vid stats säkerhetsdomstolen i Diyarbakir för att de 1988 och 1989 hade lämnat bistånd åt medlemmar av PKK. I april 1994 fann stats säkerhetsdomstolen dem skyldiga till att ha hjälpt PKK under 1988 och 1989 och dömde dem till fängelsestraff. Domstolen angav bl.a. att den tillämpat en bestämmelse om straffskärpning i 1991 års lag mot terrorism.

Vid Europadomstolen klagade Ecer och Zeyrek över brott mot artikel 7 i konventionen på grund av att bestämmelsen om straffskärpning i 1991 års lag mot terrorism tillämpats retroaktivt mot dem. Turkiska regeringen svarade att det var fråga om ett perdurerande brott och att Ecers och Zeyreks bistånd till PKK fortsatt ända fram till 1993.

Europadomstolen konstaterade att åtalet mot Ecer och Zeyrek endast hade gällt brott begångna 1988 och 1989 och att stats säkerhetsdomstolen dömt dem för brott som begåtts 1988 och 1989. Det kunde antas att Ecer och Zeyrek lagt upp sitt försvar med hänsyn till det sätt på vilket åtalet utformats och att de inte haft anledning att försvara sig mot eventuella misstankar mot dem avseende tid efter 1989. De hade därför till följd av tillämpningen av 1991 års lag dömts till ett strängare straff än som varit föreskrivet vid den tid då de åtalade brotten begåtts, varför artikel 7:1 i konventionen hade kränkts.

32. Lucà mot Italien (dom 27.2.2001)

Fråga om rätten till en rättvis rättegång (artikel 6:1 i konventionen) och rätten att ställa frågor till vittnen (artikel 6:3 d) i konventionen)

N, som arresterats på grund av innehav av narkotika, angav vid förhör inför åklagaren att Lucà var inblandad i narkotikahandel. Sedan Lucà åtalats för narkotikabrott vid brottmålsdomstolen i Locri, kallades N för att höras som vittne i rättegången mot Lucà. N vägrade emellertid att avge vittnesmål, vilket han kunde göra eftersom han själv var misstänkt för brott. Lucàs försvarare begärde att N:s utsaga inför åklagaren inte skulle få åberopas i rättegången, men domstolen avlog denna begäran och beslöt att hans berättelse skulle läsas upp. Domstolen fann att denna utsaga utgjorde den huvudsakliga bevisningen mot Lucà och dömde honom på grund härav för narkotikabrott till ett

långt fängelsestraff. Lucàs överklaganden, först till appellationsdomstolen i Reggio di Calabria och sedan till Kassationsdomstolen, ledde inte till någon ändring i domen.

Vid Europadomstolen klagade Lucà över brott mot artikel 6 punkterna 1 och 3 d) i konventionen, eftersom han befunnits skyldig till brott på grund av en utsaga som N avgivit inför åklagaren utan att Lucà haft möjlighet att ställa motfrågor till N.

Europadomstolen betecknade den kontradiktoriska principen som grundläggande för ett rättvist domstolsförfarande men tillade att det kan vara tillåtligt att i en rättegång åberopa uttalanden som gjorts under förundersökningen, t.ex. när ett vittne vägrar att uttala sig vid rättegången. En förutsättning får emellertid anses vara att den tilltalade eller hans försvarare haft tillfälle att ställa frågor till vittnet. Om däremot en fällande dom enbart eller i väsentlig mån grundas på en utsaga av en person som den tilltalade inte kunnat ställa frågor till vare sig vid rättegången eller under förundersökningen, får rätten att försvara sig anses inskränkt i sådan grad att förfarandet inte överensstämmer med artikel 6 i konventionen.

I förevarande fall hade den fällande domen mot Lucà grundats på uttalanden som N gjort före rättegången, och varken Lucà eller hans försvarare hade vid något tillfälle kunnat ställa frågor till N. Europadomstolen fann därför att Lucà förvägrats en rättvis rättegång och att det förelåg brott mot artikel 6 punkterna 1 och 3 d) i konventionen.

33. Jerusalem mot Österrike (dom 27.2.2001)

Fråga om yttrandefrihet (artikel 10 i konventionen)

I egenskap av ledamot av kommunfullmäktige, *Gemeinderat*, i Wien deltog Susanne Jerusalem i en debatt, som gällde frågan om kommunala bidrag skulle utgå till en förening vars uppgift var att bistå föräldrar till barn som kommit under inflytande av sekter. Hon hänvisade i sitt anförande särskilt till institutionen IPM (*Institut zur Förderung der Psychologischen Menschenkenntnis*) och dess schweiziska motsvarighet VPM (*Verein zur Förderung der Psychologischen Menschenkenntnis*), som hon betecknade som "psykosekter" med totalitära och fascistiska drag.

Med anledning av dessa uttalanden väckte IPM och VPM vid civildomstolen, *Landesgericht für Zivilrechtssachen*, i Wien talan mot Susanne Jerusalem med yrkande att hon skulle förbjudas upprepa sina påståenden att IPM och VPM var sekter av totalitär art och med fascistiska drag.

Civildomstolen, som avslog en begäran från Susanne Jerusalem om att hon skulle få åberopa muntlig bevisning, fann att hon hade gjort osanna uttalanden och spritt ogrundade antaganden och att hon därför hade handlat vårdslöst. Domstolen förbjöd Susanne Jerusalem att upprepa uttalandet att IPM och VPM var sekter av totalitär art.

Susanne Jerusalem överklagade domen till appellationsdomstolen, *Oberlandesgericht*, i Wien, som konstaterade att Susanne Jerseys ut-

uttalanden hade gällt fakta och inte varit enbart värdeomdömen. Appellationsdomstolen fann vidare att hennes påståenden om fascistiska tendenser var kränkande och gick utöver acceptabel kritik samt att hon inte hade bevisat att hennes påståenden var sanna. På grund härav fastställde appellationsdomstolen det av civildomstolen utfärdade förbudet. Susanne Jerusalems vidare överklagande avsågs av Högsta domstolen, *Oberster Gerichtshof*.

Vid Europadomstolen klagade Susanne Jerusalem över brott mot hennes genom artikel 10 i konventionen skyddade yttrandefrihet.

Europadomstolen fann att de österrikiska domstolarnas avgöranden innefattade en inskränkning i Susanne Jerusalems yttrandefrihet, att denna inskränkning hade stöd i österrikisk lag och att den tjänade det enligt artikel 10:2 i konventionen legitima ändamålet att skydda andras rykte och rättigheter. Det återstod att ta ställning till om inskränkningen kunde anses nödvändig i ett demokratiskt samhälle.

I detta hänseende konstaterade Europadomstolen att Susanne Jerusalem var en folkvald politiker, vars yttrandefrihet var av största betydelse, och att inskränkningar i en sådan persons yttrandefrihet måste, för att kunna godtas enligt artikel 10 i konventionen, vara förestavade av mycket starka skäl. Hennes uttalanden hade gjorts under en politisk debatt i Wiens kommunfullmäktige. Dessutom anmärkte Europadomstolen att IPM och VPM var sammanslutningar som sysslade med narkotikapolitik, alltså med ett ämne av allmänt intresse, och som därvid samarbetade med ett politiskt parti.

Europadomstolen ansåg också, till skillnad från de österrikiska domstolarna, att Susanne Jerusalems uttalanden var att anse som värdeomdömen och inte som uppgifter om fakta. Dessutom hade Susanne Jerusalem åberopat muntlig bevisning, men denna hade avisats av domstolarna på grund av att den var irrelevant. Europadomstolen fann det vara inkonsekvent av domstolarna att å ena sidan finna påståenden vara obevisade och å andra sidan vägra att uppta erbjuden bevisning. Domstolarna hade därför på ett oproportionerligt sätt inskränkt Susanne Jerusalems yttrandefrihet och därigenom brutit mot artikel 10 i konventionen.

34. R mot Belgien (dom 27.2.2001)

Fråga om förfarande gällde civila rättigheter (artikel 6:1 i konventionen)

R klagade vid Europadomstolen över brott mot artikel 6 i konventionen i ett förfarande som gällde hans rätt till en livränta på grund av skada som han ådragit sig under utövning av sin tjänst som reservofficer.

Som en preliminärfråga hade Europadomstolen att ta ställning till om artikel 6 i konventionen var tillämplig på förfarandet i fråga. Denna fråga besvarade Europadomstolen nekande under hänvisning till målet Pellegrin mot Frankrike (se SvJT 2000 s. 87 f.), där domstolen slagit fast principen att frågor om sådan tjänst som innefattar ut-

övning av offentlig myndighet inte skall anses gälla civila rättigheter och att artikel 6 därför inte är tillämplig på förfaranden rörande sådana frågor. Europadomstolen konstaterade att officerare, inklusive reservofficerare, har till uppgift att skydda viktiga statsintressen och att artikel 6 därför inte var tillämplig i detta fall, som gällde R:s rättigheter som reservofficer.

35. Adoud och Bosoni mot Frankrike (dom 27.2.2001)

Fråga om rätten till en rättvis rättegång (artikel 6:1 i konventionen)

Adoud dömdes av polisdomstolen, *tribunal de police*, i Melle för fortkörning till böter och indragning av körkortet under viss tid. Appellationsdomstolen, *cour d'appel*, i Poitiers skärpte straffet något, och Kassationsdomstolen, *Cour de cassation*, avslog Adouds överklagande av appellationsdomstolens dom.

Bosoni dömdes av polisdomstolen i Paris för trafikförseelser till böter och indragning av körkortet under viss tid. Domen fastställdes av appellationsdomstolen i Paris. Bosoni överklagade domen till Kassationsdomstolen och begärde särskilt att generaladvokatens yttrande skulle delges honom, så att han fick möjlighet att bemöta detta. Han erhöll inget svar på denna begäran och fick inte heller del av yttrandet. Kassationsdomstolen avslog överklagandet.

Vid Europadomstolen klagade Adoud och Bosoni över att de under målens handläggning vid Kassationsdomstolen inte hade fått del av generaladvokatens yttrande och inte kunnat svara på detta och att de inte heller hade underrättats om dag för förhandling vid Kassationsdomstolen.

Europadomstolen erinrade om att liknande frågor behandlats i målet Voisine mot Frankrike (se SvJT 2000 s. 368) och fann inte skäl att avvika från den bedömning som gjorts i detta mål. Detta innebar att underlåtenheten att delge Adoud och Bosoni generaladvokatens yttrande och bereda dem tillfälle att bemöta yttrandet stred mot principerna för ett kontradiktoriskt förfarande. De hade haft rätt enligt fransk lag att uppträda inför Kassationsdomstolen men hade, genom att de inte underrättats om tiden för förhandlingen, faktiskt berövats möjligheten att utöva denna rätt. Europadomstolen konkluderade därför att artikel 6:1 i konventionen hade kränkts i dessa fall.

36. Berktaç mot Turkiet (dom 1.3.2001)

Frågor om omänsklig eller förnedrande behandling (artikel 3 i konventionen) och om rätten till ett effektivt rättsmedel (artikel 13 i konventionen)

Devrim Berktaç arresterades den 3 februari 1993 i Diyarbakir och fördes till en polisstation för att förhöras om sina kontakter med PKK. Han återvände senare till familjens hem men var då åtföljd av flera polismän. Under besöket i hemmet meddelade en av polismännen Devrims far Hüseyin Berktaç att Devrim just hade hoppat ner på gatan från en balkong. Hüseyin gick ut på gatan och påträffade där Dev-

rim i medvetslöst tillstånd. Devrim fördes till sjukhus. Han låg i coma under 17 dagar men överlevde.

Europadomstolen prövade först om den genom artikel 2 i konventionen skyddade rätten till liv blivit kränkt. I detta hänseende konstaterade domstolen att Devrim hade överlevt och att omständigheterna inte var sådana att det trots detta kunde anses föreligga ett brott mot artikel 2.

Europadomstolen gick härfter in på frågan om Devrim hade utsatts för omänsklig eller förnedrande behandling i strid med artikel 3 i konventionen. Domstolen fann det visat att det var polismännen som tagit med sig Devrim ut på balkongen. Det framstod inte som sannolikt att han hade frivilligt kastat sig ner därifrån, och eftersom han vid tillfället varit berövad friheten och befunnit sig i polismännens våld, ankom det på staten att lämna en plausibel förklaring till det inträffade. Någon sådan förklaring hade inte lämnats, och staten fick därför anses ansvarig för de allvarliga skador som Devrim åsamkats genom fallet från balkongen. Europadomstolen fann att den behandling han utsatts för inte var förenlig med artikel 3 i konventionen och att denna artikel kränkts.

Frågan var om även fadern Hüseyin utsatts för behandling i strid med artikel 3 i konventionen genom den smärta som han åsamkats och genom att han kort efter sonens fall från balkongen tvingats medfölja till polisstationen för att underteckna en förklaring och därigenom hindrats att omedelbart bistå sin son. Europadomstolen fann emellertid att omständigheterna i detta hänseende inte var tillräckligt graverande för att artikel 3 skulle anses kränkt.

Till följd av att en effektiv utredning om händelserna inte företagits hade Hüseyin och Devrim enligt Europadomstolens mening också berövats ett effektivt rättsmedel, vilket utgjorde ett brott mot artikel 13 i konventionen. Europadomstolen fann vidare, med 6 röster mot 1, att det förelåg ett brott mot artikel 5:1 i konventionen, eftersom det inte visats att det funnits sådana misstankar mot Devrim som kunnat utgöra grund för att beröva honom friheten.

Slutligen gjorde Hüseyin och Devrim gällande att de genom press och förhör från myndigheternas sida hindrats att utöva sin rätt att fritt klaga till Europakommissionen. Europadomstolen fann emellertid inte klara belägg för att myndigheterna sökt förmå dem att återta eller ändra sina klagomål eller på annat sätt hindra dem i utövningen av den enskilda klagorätten.

37. Dallos mot Ungern (dom 1.3.2001)

Fråga om rätten till en rättvis rättegång (artikel 6:1 i konventionen)

Dallos, som var verkställande direktör i ett bolag, åtalades för förskingring av medel som inlutit till detta bolag men som det ålegat honom att vidarebefordra till en affärskompanjon. Distriktsdomstolen

i Keszthely biföll åtalet och dömde Dallos för förskingring till ett fängelsestraff.

Dallos överklagade domen till regiondomstolen i Zala som fann att hans handlande inte hade utgjort förskingring men att han hade lämnat sin kompanjon felaktiga upplysningar om vissa betalningar och härigenom gjort sig skyldig till bedrägeri. Domstolen dömde honom för detta brott till det straff som bestämts av distriktsdomstolen.

Dallos överklagade regiondomstolens dom till Högsta domstolen, varvid han gjorde gällande att ändringen av brottsbeteckning stred mot tillämpliga förfaranderegler. Högsta domstolen höll en muntlig förhandling med deltagande av Dallos försvarare och åklagaren. I sin dom konstaterade Högsta domstolen att regiondomstolen hade haft att pröva åtalet inom ramen för de faktiska förhållanden som åberopats av åklagaren i dennes gärningsbeskrivning men att regiondomstolen inte var bunden av åklagarens brottsrubricering. I sak delade Högsta domstolen regiondomstolens uppfattning att Dallos gjort sig skyldig till bedrägeri och fastställde därför regiondomstolens dom.

Vid Europadomstolen klagade Dallos över att han inte, såsom krävdes enligt artikel 6 i konventionen, haft en rättvis rättegång till följd av att regiondomstolen rubricerat den åtalade gärningen på ett nytt sätt.

Europadomstolen framhöll att Dallos inte varit medveten om att regiondomstolen kunde komma att bedöma den åtalade gärningen som ett annat brott än det som angivits av åklagaren och som godtagits av distriktsdomstolen. Detta hade negativt påverkat hans möjligheter att försvara sig vid regiondomstolen. Emellertid hade Högsta domstolen därefter gjort en ny prövning av målet i dess helhet och bl.a. hört Dallos försvarare och åklagaren vid en offentlig förhandling. Dallos hade därvid haft möjlighet att försvara sig mot anklagelsen för bedrägeri, vilket innebar att den brist i handläggningen som förekommit vid regiondomstolen hade botats i Högsta domstolen.

Av dessa skäl konkluderade Europadomstolen att artikel 6 i konventionen inte hade kränkts.

38. Malama mot Grekland (dom 1.3.2001)

Fråga om skydd för äganderätten (artikel 1 i första tilläggsprotokollet)

I december 1923 exproprierade grekiska staten ett markområde som tillhörde Eleni Malamas mors adoptivfar. Marken togs i anspråk utan att någon expropriationsersättning fastställdes. Först i december 1993, alltså omkring 70 år senare, bestämde appellationsdomstolen i Athen ersättningen till ett belopp som den ansåg motsvara den exproprierade markens värde vid tidpunkten för expropriationen. Eleni Malama erkändes genom domstolsbeslut i september 1997 som berättigad att uppbara en viss andel av den sålunda bestämda expropriationsersättningen. Beloppet utbetalades till henne i april 1999.

Vid Europadomstolen klagade Eleni Malama över brott mot artikel 1 i första tilläggsprotokollet till konventionen dels till följd av att expropriationsersättning utbetalats först efter mer än 75 år, dels därför att ersättningen bestämts till ett väsentligt lägre belopp än markens nuvarande värde.

Europadomstolen konstaterade att expropriationen skett i enlighet med grekisk lag och att den hade tjänat ett allmänt intresse. Emellertid hade appellationsdomstolen vid fastställandet av ersättning inte tagit hänsyn till att mycket lång tid förflutit sedan egendomsberövandet ägt rum. Inget belopp hade utgått för att kompensera Eleni Malama för att hon och före henne medlemmar av hennes familj under 70 år hade varit berövade sin egendom utan att någon ersättning utgått. Det hade inte ens betalats någon ränta för denna tid. Den fastställda ersättningen hade vidare utbetalats mer än fem år efter det att den fastställts, men inte heller för denna tid hade någon ränta utgått. Det hade med hänsyn till dessa omständigheter inte etablerats någon rimlig balans mellan ägarens och det allmännas intressen, varför Europadomstolen konkluderade att det förelåg ett brott mot artikel 1 i första tilläggsprotokollet.

39. Hilal mot Storbritannien (dom 6.3.2001)

Frågor om omänsklig behandling (artikel 3 i konventionen) och om rätten till ett effektivt rättsmedel (artikel 13 i konventionen)

Hilal var född 1968 i Zanzibar, som är en del av Tanzania men som åtnjuter ett betydande mått av självstyrelse. Han uppgav att han 1992 hade anslutit sig till ett oppositionsparti i Zanzibar och att han med anledning av sin verksamhet inom detta parti hade arresterats 1994 och utsatts för tortyr. Efter sin frigivning hade han lämnat Tanzania och begivit sig till Storbritannien, där han begärt asyl. Myndigheterna avslög hans begäran, eftersom de fann hans berättelse osannolik och i vissa hänseenden motsägelsefull. Hilals överklaganden till en *Special Adjudicator* och till domstol inom ramen för s.k. *judicial review proceedings* hade ingen framgång. I december 1998 underrättades Hilal om att han skulle utvisas till Zanzibar.

Vid Europadomstolen gjorde Hilal gällande att han riskerade att utsättas för tortyr eller omänsklig och förnedrande behandling om han utvisades till Tanzania och att verkställandet av utvisningen därför skulle strida mot artikel 3 i konventionen. Han hävdade vidare att han i strid med artikel 13 i konventionen inte förfogat över ett effektivt rättsmedel mot utvisningsbeslutet.

Europadomstolen fann skäl att godta uppgiften om att Hilal blivit arresterad och torterad i Zanzibar på grund av sin verksamhet inom den politiska oppositionen. Efter en analys av hans personliga situation mot bakgrund av de allmänna förhållandena i Zanzibar och i Tanzania i övrigt fann Europadomstolen att hans utvisning till Tanzania skulle strida mot artikel 3 i konventionen, eftersom den skulle ut-

sätta honom för en allvarlig risk för att där underkastas tortyr eller omänsklig och förnedrande behandling.

När det gällde artikel 13 i konventionen fann Europadomstolen, under hänvisning till sina avgöranden i fallen *Vilvarajah m.fl. mot Storbritannien* (se SvJT 1994 s. 377 f.) och *Soering mot Storbritannien* (se SvJT 1991 s. 324) att *judicial review proceedings* var ett effektivt rättsmedel när det gällde påståenden att utvisning eller utlämning stred mot artikel 3 i konventionen på grund av de risker som den utvisade eller utlämnade skulle löpa i destinationslandet. Artikel 13 hade därför inte kränkts.

40. Dougoz mot Grekland (dom 6.3.2001)

Frågor om förnedrande behandling (artikel 3 i konventionen), lagligheten av ett frihetsberövande (artikel 5:1 i konventionen) och rätten att få lagligheten av ett frihetsberövande överprövad av domstol (artikel 5:4 i konventionen)

Dougoz, som var syrisk medborgare, dömdes i Grekland för narkotikabrott till fängelse. I juli 1997 beslöt brottsmålsdomstolen i Pireus att han skulle frigges villkorligt och utvisas ur Grekland. Han placerades i polishäkte i avbidan på att utvisningen skulle verkställas. Han förvarades flera månader i en trång och smutsig cell, som han delade med flera andra intagna. Det fanns inga sängar i cellen, och de intagna hade inga madrasser, lakan eller filter. Även i övrigt var förhållandena mycket otillfredsställande. Efter nio månader överfördes han till ett annat häkte, där förhållandena var likartade. Efter ytterligare åtta månader utvisades han till Syrien.

Vid Europadomstolen gjorde Dougoz gällande att förhållandena i de båda polishäkten varit sådana att han där utsatts för behandling i strid med artikel 3 i konventionen. Europadomstolen fann klagomålet på denna punkt välgrundat. Domstolen hänvisade särskilt till överbefolkningen i häktena och till avsaknaden av sängar och sängutrustning samt till den avsevärda tid under vilken Dougoz levt under dessa förhållanden. Sammantaget fann Europadomstolen att Dougoz hade utsatts för förnedrande behandling och att artikel 3 i konventionen därför hade kränkts.

Dougoz gjorde också gällande att hans frihetsberövande stred mot artikel 5 i konventionen. I detta hänseende konstaterade Europadomstolen att grunden för frihetsberövandet var ett ministeriellt dekret innebärande att den som skulle utvisas enligt ett administrativt beslut fick hållas i polishäkte. Dougoz skulle emellertid utvisas på grund av ett domstolsbeslut, varför ministerbeslutet, som tillämpats analogt, enligt Europadomstolens mening inte utgjort en tillräcklig grund för frihetsberövandet. Artikel 5:1 i konventionen hade därför kränkts. Inte heller hade Dougoz haft möjlighet att få lagligheten av frihetsberövandet överprövad av en domstol, varför Europadomstolen fann att även artikel 5:4 i konventionen hade överträtts.

41. Mehdi Zana mot Turkiet (dom 6.3.2001)

Fråga om domstols oavhängighet och opartiskhet (artikel 6:1 i konventionen)

Mehdi Zana dömdes av statssäkerhetsdomstolen i Istanbul för att ha bedrivit separatistisk propaganda till fängelse och böter. Han klagade till Europadomstolen över brott mot artikel 6:1 i konventionen på grund av att en av ledamöterna i statssäkerhetsdomstolen var en militär domare.

Under hänvisning till tidigare avgöranden (målen Incal mot Turkiet, se SvJT 1998 s. 593 f., och Çiraklar mot Turkiet, se SvJT 1999 s. 69 f.) fann Europadomstolen att det förhållandet att en militär domare ingått i domstolen medfört att Mehdi Zana haft grundad anledning att ifrågasätta domstolens oavhängighet och opartiskhet. Europadomstolen konkluderade därför att artikel 6:1 i konventionen inte hade respekterats.

42. Stroek mot Belgien (dom 20.3.2001)**43. Goedhart mot Belgien (dom 20.3.2001)**

Frågor om rätten till en rättvis rättegång (artikel 6:3 c) i konventionen) och rätten att försvara sig genom advokat (artikel 6:3 c) i konventionen)

Stroek och Goedhart, som var nederländska medborgare och bosatta i Nederländerna, dömdes båda av brottmålsdomstolen i Brugge för narkotikabrott till fängelse och böter. De överklagade sina domar till appellationsdomstolen i Gent men inställde sig inte personligen till huvudförhandlingen vid denna domstol. De representerades däremot av advokater, som vid förhandlingen begärde att få försvara sina huvudmän. Appellationsdomstolen vägrade detta under hänvisning till att den som uppsåtligt och utan laga skäl underlåter att inställa sig vid domstolen inte har rätt att låta sig representeras av advokat. Brottmålsdomstolens domar fastställdes därefter av appellationsdomstolen, som också förordnade att Stroek och Goedhart skulle omgående häktas.

Stroek och Goedhart överklagade appellationsdomstolens domar till Kassationsdomstolen, som emellertid avisade överklagandena under hänvisning till att den som dömts till ett frihetsstraff i förening med förordnande om omedelbar häktning inte har rätt enligt belgisk lag att överklaga domen till Kassationsdomstolen annat än om han har underkastat sig häktning.

Vid Europadomstolen klagade Stroek och Goedhart över dels att de inte fått vara företrädare av advokat vid appellationsdomstolen, dels att de inte kunnat få sina överklaganden prövade av Kassationsdomstolen.

Under hänvisning till tidigare avgöranden (senast målet Van Geyseghem mot Belgien, se SvJT 1999 s. 582 f.) framhöll Europadomstolen att den tilltalade som underlåter att inställa sig till rättegången inte på grund härav förlorar sin rätt enligt artikel 6 i konventionen att försvara sig genom advokat. Genom att vägra Stroek och Goedhart att

låta sig företrädas av advokat hade appellationsdomstolen därför brutit mot artikel 6:1 i förening med artikel 6:3 c) i konventionen (jfr också det under 23 ovan refererade rättsfallet Krombach mot Frankrike).

När det sedan gällde kravet på frihetsberövande som villkor för prövning av ett överklagande till Kassationsdomstolen hänvisade Europadomstolen till sina avgöranden i fallen Omar och Guérin, båda mot Frankrike (se SvJT 1998 s. 766 f.). I enlighet med dessa avgöranden fann Europadomstolen att Stroeks och Goedharts rätt till prövning av Kassationsdomstolen begränsats på ett oproportionerligt sätt genom kravet på att den som vill få sitt överklagande prövat måste underkasta sig ett frihetsberövande. I detta hänseende förelåg det enligt Europadomstolens mening en kränkning av artikel 6:1 i konventionen.

44. Telfner mot Österrike (dom 20.3.2001)

Fråga om rätten att presumeras vara oskyldig till brott (artikel 6:2 i konventionen)

K påkördes av en bil och åsamkades en armskada. Han kunde identifiera bilen men inte dess förare. Bilen visade sig tillhöra Telfners mor, som emellertid förnekade att det var hon som hade kört bilen vid det tillfälle då K hade skadats. På grundval av uppgifter från polisen om att bilen för det mesta användes av Telfner åtalades denne för vållande av kroppsskada. Han förnekade att han hade kört bilen vid det aktuella tillfället men dömdes för vållande av kroppsskada att betala böter och skadestånd. Både distriktsdomstolen, *Bezirksgericht*, i Silz, som dömde i första instans, och regiondomstolen, *Landesgericht*, i Innsbruck, som prövade Telfners överklagande av distriktsdomstolens dom, åberopade som huvudsaklig grund för den fällande domen att Telfner var den som vanligen körde bilen och att han inte varit hemma under kvällen i fråga.

Vid Europadomstolen klagade Telfner över att hans rätt enligt artikel 6:2 i konventionen att presumeras vara oskyldig till brott hade kränkts.

Europadomstolen framhöll att det i princip ankommer på de nationella domstolarna och inte på Europadomstolen att pröva bevisningen i ett mål men att det enligt artikel 6:2 i konventionen krävs att domstolen inte har en förutfattad mening om den tilltalades skuld, att bevisbördan åvilar åklagaren samt att varje tvivel i skuldfrågan skall komma den tilltalade till godo. I det aktuella fallet fann Europadomstolen att vad de österrikiska domstolarna åberopat som grund för fällande dom, nämligen att Telfner var den som vanligen körde bilen och att han inte hade varit hemma den aktuella kvällen, var en mycket svag bevisning, som dessutom inte hade förebragts i ett kontradiktoriskt förfarande, samt att bevisbördan i själva verket hade överflyttats

från åklagaren till Telfner. Det förelåg därför en kränkning av oskuldspresumtionen i artikel 6:2 i konventionen.

45. Streletz, Kessler och Krenz mot Tyskland (dom 22.3.2001)

46. K.-H. W. mot Tyskland (dom 22.3.2001)

Frågor om den straffrättsliga legalitetsprincipen (artikel 7:1 i konventionen) och om diskriminering (artikel 14 i konventionen)

Bakgrunden till dessa mål var de dödsskjutningar som förekommit vid Berlinmuren och gett anledning till fällande straffdomar mot personer från det tidigare DDR. I det första av de här behandlade målen var klagandena höga befattningshavare i DDR. Streletz var biträdande försvarsminister, Kessler försvarsminister och Krenz generalsekreterare i det socialistiska enhetspartiet (SED) och under DDR:s sista tid ordförande i ministerrådet. De hade efter Tysklands återförening dömts, Krenz för dråp som indirekt gärningsman (*Totschlag in mittelbarer Täterschaft*) och de övriga för anstiftan av dråp (*Anstiftung zum Totschlag*) på grund av dödsskjutningar vid muren. I det andra målet var klaganden K.-H. W. en tidigare soldat i DDR:s gränstrupper, som 1972 själv hade avlossat dödande skott mot en person som sökte fly över gränsen och som med anledning härav efter Tysklands återförening hade dömts för dråp (*Totschlag*).

I båda målen hävdade klagandena att de hade dömts för gärningar som inte utgjorde brott enligt DDR:s lag eller enligt internationell rätt vid den tidpunkt då gärningarna begicks och att de fällande domarna därför stred mot den straffrättsliga legalitetsprincipen (*nullum crimen sine lege, nulla poena sine lege*), som fastslagits i artikel 7:1 i konventionen.

Europadomstolen konstaterade först att klagandena funnits skyldiga till brott enligt DDR:s strafflag men att straffen bestämts enligt Förbundsrepubliken Tysklands strafflag, eftersom tillämpning av denna lag befunnits leda till mildare påföljder.

Europadomstolen gick härfter in på frågan om de särskilda lagbestämmelser som gällt i DDR och som syftat till att skydda landets gränser eller den praxis som i detta hänseende varit rådande i DDR kunde medföra att de handlingar som lagts klagandena till last inte varit rättsstridiga. När det gällde den lagstiftning i DDR som reglerade folkpolisens verksamhet och skyddet av statsgränserna fann Europadomstolen att användningen av skjutvapen hade varit underkastad begränsningar genom krav, bl.a. i DDR:s konstitution, på proportionalitet och på nödvändigheten att bevara människoliv. Dessutom hade Streletz, Kessler och Krenz i kraft av sina höga positioner i DDR haft ett personligt medansvar för den situation som rätt vid gränsen mellan de två tyska staterna, och K.-H. W. hade, trots att han var vanlig soldat, inte haft rätt att blint lyda befallningar som uppenbart kränkte inte bara DDR:s egna rättsprinciper utan också internationellt erkända mänskliga rättigheter, särskilt den grundläggande rät-

ten till liv. Sammantaget fann Europadomstolen att de gärningar för vilka klagandena åtalats och dömts fick anses som brott mot DDR:s lag och att kravet på att lagen skall vara tillgänglig och förutsebar också var i tillräcklig grad tillgodosett.

Europadomstolen fann vidare att gärningarna i fråga inte kunde hänföras till något av de undantag från rätten till liv som anges i artikel 2:2 i konventionen. Domstolen förklarade att DDR, om staten fortfarande hade existerat, skulle på det internationella planet ha varit ansvarigt för dessa gärningar och att DDR:s strafflag innehöll en regel om personligt straffansvar för den som genom sitt handlande bryter mot DDR:s internationella förpliktelser eller mot mänskliga rättigheter.

I målet rörande K.-H. W. prövade Europadomstolen också om brottet i fråga, som hade begåtts redan 1972, var preskriberat enligt DDR:s strafflag, enligt vilken det för drap hade gällt en preskriptionstid om 15 år. Europadomstolen framhöll emellertid att det i fråga om preskription hade gällt ett undantag i DDR för bl.a. brott mot mänskliga rättigheter, till vilka rätten till liv var att hänföra, och att preskription därför i detta fall inte kunde ha inträtt enligt DDR:s lag.

Europadomstolen konkluderade att bestraffningen av de tre klagandena inte hade utgjort ett brott mot artikel 7:1 i konventionen. Denna konklusion var enhällig när det gällde Streletz, Kessler och Krenz men antogs med 14 röster mot 3 när det gällde K.-H. W.

Med anledning av att klagandena också hade gjort gällande att de i egenskap av tidigare medborgare i DDR hade utsatts för diskriminering konstaterade Europadomstolen att de principer som tillämpats var av allmän räckvidd och gällde även dem som inte var tidigare medborgare i DDR. Något brott mot artikel 14 i förening med artikel 7 i konventionen förelåg därför inte.

47. Kervoëlen mot Frankrike (dom 27.3.2001)

Frågor om rätten till tillträde till domstol (artikel 6:1 i konventionen) och rätten till ett effektivt rättsmedel (artikel 13 i konventionen)

Marie-Marjanic Kervoëlen hade tillstånd till servering av drycker i en för detta ändamål utrustad lokal (*débit de boissons*). På grund av olägenheter som orsakats av en närbelägen reningsanläggning beslöt hon 1992 att tills vidare upphöra med denna verksamhet. Hon avsåg emellertid att återuppta verksamheten vid senare tidpunkt. I juli 1996 underrättade gendarmeriet henne om att hennes tillstånd att servera drycker i lokalen enligt lagen hade förfallit på grund av att hon upphört med serveringen under en tid av tre år. Hon gjorde invändningar mot detta besked men fick från åklagare bekräftelse att hennes tillstånd hade förfallit. Hon fick också veta att domstol inte var behörig att ta upp denna fråga till prövning.

Vid Europadomstolen gjorde Marie-Marjanic Kervoëlen gällande att hennes rätt enligt artikel 6:1 i konventionen hade kränkts till följd

av att hon inte kunnat få domstol att pröva lagligheten av att hennes serveringstillstånd upphört att gälla.

Europadomstolen konstaterade att det i detta fall var fråga om ett tillstånd som enligt lag hade förfallit på grund av tillståndshavarens passivitet under viss tid och att detta var en annan situation än i fallet *Tre Traktörer AB mot Sverige* (se SvJT 1991 s. 285 f.), som gällde ett beslut om indragning av ett utskänkningstillstånd. I det aktuella fallet fanns inte något administrativt beslut som kunde överklagas, utan myndigheterna hade endast informerat om att en viss konsekvens av lagen inträtt. Med hänsyn härtill saknades förutsättningar för tillämpning av artikel 6:1 i konventionen. På motsvarande sätt fann Europadomstolen att Marie-Marjanic Kervoelen inte heller kunde på artikel 13 i konventionen grunda någon rätt till ett rättsmedel.

Europadomstolen konkluderade, med 6 röster mot 1, att artiklarna 6:1 och 13 i konventionen inte var tillämpliga på fallet.

48. D.N. mot Schweiz (dom 29.3.2001)

Fråga om rätten att få lagligheten av ett frihetsberövande prövad av domstol (artikel 5:4 i konventionen)

D.N. var tvångsvis intagen på en psykiatrisk anstalt. Hon begärde att bli utskrivna från anstalten men fick avslag på denna begäran. Hon överklagade avslagsbeslutet till en besvärdsnämnd, *Verwaltungsrekurskommission*, i kantonen St. Gallen, som utsåg en av sina medlemmar, psykiatern R.W., att vara referent i målet.

Efter ett utredande samtal med D.N. den 15 december 1994 förklarade R.W. för henne att han ämnade föreslå besvärdsnämnden att avslå hennes överklagande. Den 23 december 1994 avgav R.W. ett utlåtande, i vilket han avslutningsvis rekommenderade att nämnden skulle avslå överklagandet, om inte D.N.:s hälsotillstånd klart förbättrades. Detta utlåtande gjordes tillgängligt för D.N.

Den 28 december 1994 hölls en förhandling inför besvärdsnämnden, varvid R.W. ingick i nämnden som en av de fem ledamöterna. Efter förhandlingen beslöt besvärdsnämnden att avslå överklagandet.

Vid Europadomstolen klagade D.N. över att hennes överklagande inte avgjorts av en opartisk domstol, eftersom R.W. vid förhandlingen i målet haft en förutfattad mening om vilket beslut som skulle fattas.

Europadomstolen konstaterade att besvärdsnämnden i princip kunde godtas som en domstol enligt artikel 5:4 i konventionen och att dess uppgift varit att pröva lagligheten av tvångsintagningen och besluta att frige D.N. för det fall att frihetsberövandet befanns inte vara lagligt. Domstolen framhöll vidare att artikel 5:4 måste förstås så, att den domstol som har att ta ställning till ett frihetsberövandes laglighet måste vara opartisk. Frågan var om detta krav på opartiskhet var uppfyllt i det aktuella fallet.

Vid bedömningen av opartiskheten fäste Europadomstolen vikt vid att R.W., när förhandlingen hölls den 28 december 1994, redan två

gänger hade gett uttryck för åsikten att D.N. inte borde utskrivas från anstalten och att D.N. fått del av hans uttalanden i denna fråga. Detta kunde enligt Europadomstolens mening hos D.N. skapa misstankar om att R.W. vid förhandlingen hade en förutfattad mening rörande det beslut som skulle fattas och att han då inte behandlade saken med erforderlig objektivitet. De farhågor hon kunde ha i detta hänseende kunde dessutom förstärkas av att R.W. var den ende psykiatern bland domarna och dessutom den som gjort en särskild utredning i målet och vars uppfattning därför kunde antas ha särskild vikt inom besvärsnämnden.

På dessa grunder konkluderade Europadomstolen, med 12 röster mot 5, att artikel 5:4 i konventionen inte hade respekterats.

49. Thoma mot Luxemburg (dom 29.3.2001)

Fråga om yttrandefrihet (artikel 10 i konventionen)

Journalisten Thoma behandlade i ett radioprogram i november 1991 vissa beskyllningar för korruption och ohederligt handlande som riktats mot statliga tjänstemän i samband med återplanteringen av skog efter de stormar som härjat under 1990. Det framgick av programmet att han därvid primärt återgav omdömen som kort dessförinnan publicerats av en annan journalist i en daglig tidning. Med anledning av radioprogrammet stämde Thoma till domstol av ett stort antal tjänstemän som kände sig utpekade och yrkade att Thoma skulle förpliktas att betala skadestånd på grund av ärekränkning. Domstolarna i Luxemburg dömde honom att utge ett symboliskt skadestånd till envar av kärandena, eftersom han gett spridning åt annan persons ärekränkande uttalanden utan att ta avstånd från dem och därmed till allmänheten förmedlat uppfattningen att nästan alla de tjänstemän som sysslade med återplanteringen av skog var korrumperade.

Vid Europadomstolen gjorde Thoma gällande att domen mot honom stred mot hans genom artikel 10 i konventionen skyddade yttrandefrihet.

Europadomstolen framhöll att domen mot Thoma var ett ingrepp i hans yttrandefrihet, vilket var grundat på luxemburgsk lag och tjänade det enligt artikel 10:2 i konventionen legitima ändamålet att skydda andras goda namn och rättigheter. Det återstod att bedöma om ingreppet kunde anses nödvändigt i ett demokratiskt samhälle.

Europadomstolen framhöll att de utpekade tjänstemännen visserligen inte nämnts vid namn i radioprogrammet men att det med hänsyn till det ringa antalet sådana tjänstemän i Luxemburg var lätt för lyssnarna att identifiera dem. Vidare hade vissa av beskyllningarna mot dem varit allvarliga. Emellertid rörde programmet frågor som vid den tidpunkten var mycket omdiskuterade i Luxemburg, och dessa frågor var av allmänt intresse. Man kunde få uppfattningen att Thoma åtminstone delvis hade anslutit sig till de uttalanden som gjorts av den andre journalisten. Att ådöma en journalist en påföljd för att han

medverkat till spridning av uttalanden som gjorts av en annan person borde emellertid inte ifrågakomma annat än om det fanns mycket starka skäl för en sådan åtgärd. Man kunde i allmänhet inte heller kräva att en journalist som återger en annans uttalanden måste, för att undgå ansvar, formellt ta avstånd från innehållet i dessa uttalanden. I det aktuella fallet hade Thoma i sin sammanfattning av programmet klargjort att han citerade en annan person och han hade betecknat dennes artikel som "kryddad". Vid en samlad bedömning fann Europadomstolen att domen mot Thoma var ett oproportionerligt ingrepp i Thomas yttrandefrihet och därför inte nödvändigt i ett demokratiskt samhälle. Artikel 10 i konventionen hade därför blivit kränkt.